

cendum enim est : triangulum rectilineum ratione laterum dividitur in aequilaterum, isosceles et scalenum : ratione autem angulorum dividitur in acutangulum, rectangulum et obtusangulum.

PARS SECUNDA

LOGICAE.

CAPVT I.

De natura iudicij et propositionis.

I. In omni iudicio considerari debent duae notiones, nempe notio rei, de qua aliquid adfirmatur vel negatur, et notio ipsius rei, quae adfirmatur vel negatur, dum scilicet notiones illae per iudicium coniunguntur vel separantur. Solemus etiam iudicium verbis effere, tumque illud enunciare vel proponere dicimus. Vnde *enuntiatio* sive *propositio* est; *oratio*, *qua alteri significamus*, *quid rei ali- cui conveniat*, *vel non conveniat*. *Propositio* igitur differt a iudicio, quemadmodum differt vocabulum ab ipsa notione significata. Quum ergo inanes fallacesque voces non nisi inanes fallacesque ideas pariant; ita etiam ex in-

nium vocabulorum combinatione nascuntur propositiones inanes, quibus nulla respondent iudicia. Hinc quum facilius sit rerum nomina, quam earumdem ideas claras et distinctas percipere, et memoria retinere; plerique hominum ad suarum idearum formationem non satis attendentes, etiam dum secum cogitant, loco idearum substituunt nomina, et propositiones loco iudiciorum. Vnde tot nascuntur ianæs de vocibus quaestiones ac disputationes. Hinc litterarum orbem tot infestant auctores, quorum scientia nihil aliud est, quam sonorum cognitio, et quorum ingentia volumina *nucis putamine*, ut vulgo dicitur, contineri possent, si resectis propositionibus omnibus, quæ circa voces versantur, res solae servarentur.

II. Iam antea explicavimus, quid sit iudicium adformativum et negativum. Vnde statim intelligitur, quid sit propositio adformativa et negativa. Verum de propositionibus illis nonnulla sunt observanda. Notio *positiva* dicitur, quæ realitatem denotat. Contra autem *negativa* appellatur, quæ a re ipsa realitatem aliquam removet. Hinc vocabulum *positivum* est, quod notionem positivam, *negativum* autem, quod negativam significat. Cavendum autem est, ne ex grammaticalibus regulis feramus iudicium, an vocabulum *positivum* sit, an *negativum*. Nam fieri potest, ut habeat formam *negativam*, et tamen

propter notionem positivam hoc vocabulo significatam censeri debeat positivum, et contra. Ita vocabulum *ens infinitum* vi grammaticae negativum est, positivum tamen censeri debet, quum ipsi respondeat notio positiva.

III. Si vocabulum negativum ita ingrediatur propositionem, ut negatio ad copulam referatur, propositio negativa est; secus affirmativa. Etenim si in propositione occurrat vocabulum negativum, huic responderet notio negativa, sed in notione negativa realitates a subiecto removentur, ac proinde vocabulum negationem includit. Si ergo negatio ad copulam referatur, propositio negativa est, si vero copulam non adscit, pro affirmativa haberi debet, licet negativa videatur. Talis est propositio affirmativa: *anima hominis est immaterialis*. Propositionem ingreditur vocabulum negativum *immortalis*, quatenus significat materiae absentiam. His breviter explicatis sit

CONCLUSIO I.

IUDICIVM EST SIMPLEX ACTVS MENTIS, EX PLVRIBVS NOTIONIBVS MINIME COMPOSITVS.

Prob. Iudicium est ille actus mentis, quo praedicatum subiecto tribuimus vel negamus, seu quo notiones subiecti et praedica-

ti adfirmando coniungimus vel negando separamus; sed actio illa mentis notiones quidem coniungendas vel separandas praesupponit, minime tamen ex illis componitur; et in illa mentis actione nullas partes distingue-re possumus; ergo iudicium est simplex actus mentis. Confirmatur min. Multae possunt esse perceptiones subiecti, praedicati et copulae, etiam si nullum interveniat iudicium. Sic per-cipere possumus hanc propositionem: *luna est habitabilis*, et iudicium nostrum sustinere, hoc est, absque ullo adsensu vel dissensu. Liquet igitur nec subiecti et praedicati no-tiones, nec earumdem notionum collationem iudicii rationem habere, donec adfirmatio aut negatio, ac veluti mentis sententia per verbum *est* vel *non est* expressa accesserit. Atque in hac mentis actione simplici, qua unum de alio adfirmatur aut negatur, posita est natura iudicii.

SOLVUNTUR OBIECTIONES.

Obiect. Iudicium non fit nisi ex notionibus; ergo iudicium componitur ex notionibus. Resp. dist. ant, iudicium non fit, nisi ex notionibus praerequisitis, ut mens eas compo-nat aut dividat, C., ut ex iis iudicium ipsum componatur, N. ant. et cons. Illud enim di-scrimen est inter propositionem et iudicium, quod propositio sit oratio, quae subiectum,

praedicatum et copulam continet, ideoque plures necessario habet partes: at iudicium in mente ipsa, quum sit tantum adfirmatio vel negatio, nullas habet partes.

Inst. 1. Res quaevis ex sua materia componitur; sed notiones sunt materia iudicij; ergo iudicium non fit nisi ex notionibus. Resp. dist. min., notiones sunt materia iudicij, id est, circa quam versatur iudicium, C., materia, ex qua componitur, N. min. et cons. Igitur notiones sunt *materia*, circa quam versatur iudicium; ipsa vero adfirmatio vel negatio qua notiones coniunguntur vel separantur, dicitur illius *forma*.

Inst. 2. Iudicium nihil aliud est quam notio complexa, subiectum repraesentans cum suo attributo; sed notio complexa fit ex notionibus simplicibus, tamquam ex materia ex qua componitur; ergo iudicium quoque fit ex notionibus, tamquam materia ex qua componitur. Resp. dist. mai., iudicium est notio complexa, subiectum repraesentans cum praedicato per adfirmationem coniunctum vel per negationem separatum, C. sine adfirmatione vel negatione, N. mai. et pariter dist. min. neg. conseq. Re quidem vera quum notio dicitur simplex, quae solis rei notis constat, complexa autem, quae praeter notas alia, sive rei interna, sive externa complectitur, ut antea explicavimus; patet per iudicium formari notionem complexam, dum subiecto ad-

iungitur vel detrahitur praedicatum. Attamen notio illa complexa, quae per iudicium fit, non est ipsummet iudicium, quod nihil aliud est, quam actus mentis adfirmantis vel negantis.

Nunc vero, qua ratione ille mentis actus absolvatur, et ad quam mentis facultatem pertineat, non abs re erit considerare. Iam ostendimus, tres esse mentis operationes, perceptionem nempe, iudicium et discursum. Quamvis omnes animae facultates nihil aliud sint, quam una eademque anima, quae diversas operationes exercet, nihilominus pro operationum diversitate varias facultates distinguunt philosophi. Animam quatenus intelligit, intellectum dicunt: voluntatem appellant, quatenus vult. Quaestio est in scholis, utrum actus iudicij pertineat ad intellectum vel ad voluntatem. Lis autem tota evanescet, definiendo, an actus ille, quo mens nostra adsentit aut dissentit vero vel falso, inter voluntatis operationes recenseri debeat, non secus ac actus alter, quo mens adsentit aut dissentit bono vel malo. Patet autem illa operationum distributionem non in ipsa animae natura fundatam esse, sed in ipso dumtaxat philosophorum placito. Attamen exercitacionis et explicationis causa, sit

CONCLVSION II.

**ACTVS IVDICII AD INTELLECTVM POTIUS
QVAM AD VOLVNTATEM PERTINERE VIDE-
TVR.**

Prob. Ad intellectum potius, quam ad voluntatem referri debet illa mentis operatio, quae nihil aliud esse videtur nisi convenientiae vel non convenientiae perceptio; atqui talis est actus iudicij; ergo iudicium ad intellectum potius quam ad voluntatem pertinet. Prob. min. instituta perceptionis et iudicij comparatione. Per primam mentis operationem sigillatim nobis repraesentamus ea, quae rei alicui insunt, ea inter se distinguis, et tamquam separata ab ipsa re, quae existunt, intuemur. Postquam vero per primam intellectus operationem, et quae rei alicui insunt, tamquam inter se et ab ipsa re, cui insunt, diversa nobis repraesentavimus, si ea in subiecto aliquo existere vel non existere scimus, aut videamur esse nobis conscientii; tunc eadem tamquam in subiecto aliquo existentia vel non existentia consideramus. Atque haec est secunda mentis operatio. In primo scilicet casu iudicamus affirmative, in casu altero negative. Patet ergo illud esse inter perceptionem et iudicium discrimen, quod scilicet in perceptione ad plu-

ra quae rei alicui insunt, attentionem nostram seorsim dirigamus; in iudicio autem aliqua intueamur, tamquam in subiecto existentia vel non existentia. Ex hac autem operationum serie, colligitur, iudicium nihil aliud esse, quam actum mentis, quo praedicati cum subiecto convenientiam vel non convenientiam percipet, ac proinde iudicium pertinet ad intellectum.

SOLVVNTVR OBJECTIONES.

Obiect. Ad voluntatem pertinet actus ille mentis, qui includit adsensem vel dissensem; atqui actus iudicij includit adsensem vel dissensem; ergo iudicium pertinet ad voluntatem. **Resp.** dist. mai, qui includit adsensem vel dissensem circa bonum vel malum, C. mai., circa verum vel falsum, N. mai. et cons. Illa enim perceptio convenientiae vel non convenientiae, quae ipsum iudicij actum constituit, nullum includere videtur adsensem vel dissensem, qui ad voluntatem ipsam pertinere possit. In iudicio percipimus quidem praedicatum et subiectum tamquam simul existentia, conscientii nobis sumus, aut esse videmur, convenientiae praedicati cum subiecto. Illa autem perceptio nullum supponit voluntatis actum; immo improprie dumtaxat adsensus vocatur, quem nihil aliud sit, nisi vera aut falsa persuasio, quae ex ipsa perceptione oritur.

Tom. I.

K

Inst. 1. Ad voluntatem pertinet adsensus ille vel dissensus, quem voluntas aliquando cohibere potest; atqui adsensum vel dissensum voluntas aliquando cohibere potest; si nempe clare non dignoscatur convenientia vel non convenientia idearum, ergo adsensus circa verum et falsum pertinet ad voluntatem. Resp. N. min. cuius probationem explicamus. Si nobis concii non simus, vel concii esse nobis non videamur, convenientiae vel repugnantiae idearum, actus iudicij cohibetur, hoc est, intellectus convenientiam vel repugnantiam non percipit, ac proinde iudicium, quod in hae perceptione consistit, nullum est. Ad voluntatem quidem pertinet, iudicium externum, hoc est, verbis expresum cohibere. Verum heic agitur dumtaxat de iudicio interno. Vbi autem intellectus sibi repraesentavit idearum convenientiam vel repugnantiam, fieri non potest, et convenientiam illam vel repugnantiam non percipiat, ac proinde in hoc casu iudicium suspensum manere non potest.

Inst. 2. Si voluntas iudicij actum cohibere non posset, iudicia quaelibet forent necessaria: vitio verti non possent iudicia temeraria, utpote non libera; atqui hoc est falsum; ergo cohibere iudicium etiam internum, circa verum aut falsum pertinet ad voluntatem. Resp. dist. mai. iudicia quaelibet forent necessaria eadem manente idearum convenientium vel non convenientium repraesenta-

tione, C. mai., secus, N. mai. et dist. min. N. cons. Re quidem vera dum intellectus percipit, aut sibi percipere videtur idearum convenientiam vel non convenientiam, fieri non potest, ut convenientiam illam vel repugnantiam non percipiat. Verum quia intellectus in idearum repraesentatione adhibita attentione dirigitur atque emendatur; hinc fit, ut necessario determinata non sit idearum convenientium vel non convenientium temeraria repraesentatio, ac proinde manet iudiciorum temeritas, ideoque et culpa.

CAPVT II.

De materiali iudiciorum differentia.

Materia iudicij sunt ipsius subiectum et praedicatum, forma vero est eorumdem conjunctio vel separatio. In hoc itaque capite agemus de differentia iudiciorum ac propositionum, ratione subiecti et praedicati.

ARTICVLVS I.

De propositionibus universalibus, particuliaribus et singularibus.

I.

Subiectum propositionis vel est genus quoddam, vel species, vel individuum. Subie-